

Др Вишња Ранђеловић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-0997-8462

Изворни научни рад
УДК: 349.6:341.1
502.131.1
DOI: 10.46793/XXIMajsko.335R

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У КОНТЕКСТУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА*

Резиме

У раду се указује на основне карактеристике кривичноправне заштите животне средине, са акцентом на антропоцентрични приступ овој заштити, који је у савремено доба допуњен и екоцентричним приступом, што значи да се више не штите само одређена права човека у односу на животну средину, већ и животна средина као добро *per se*. То подразумева и уважавање принципа одрживог развоја животне средине, односно коришћење природних ресурса за потребе садашњих генерација на начин који не угрожава способност тих ресурса за самообнову и саморепродукцију, како би могле да их користе и будуће генерације. Приликом пружања кривичноправне заштите животної средини треба водити рачуна и о заштити способности животне средине да се самообнови и саморегенише. Односно, повреда или угрожавање ове способности животне средине треба да буде обухваћена инкриминацијама против животне средине.

Кључне речи: животна средина, природни ресурси, кривичноправна заштита, одрживи развој.

1. Увод

Историјски посматрано, однос човека према природи се мењао. Током античког доба, када људи још увек нису могли у потпуности да разумеју и објасне природне силе и када су се борили са њима за свој опстанак, почело је да се развија схватање о људима као узвишеним бићима, господарима свих живих бића и бољима од свих осталих сегмената природе. Овакво схватање

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

егзистира и даље се развија и током средњег века, уз идеју да се природа може мењати и правити погоднијом за човекове потребе, због надмоћности човека над њом.

У 20. веку долази до преиспитивања оваквих схватања и до потпуног заокрета у схватању и разумевању односа човека и природе. Суочени са различитим врстама загађења услед развоја индустријализације, као и са различитим облицима прекомерног уништавања животне средине, стручњаци различитих профила почињу да указују на потребу заштите животне средине и њеног ограниченог и контролисаног искоришћавања. Након прве конференције на којој је тема била заштита животне средине, одржане у Стокхолму 1972. године, уследило је усвајање читавог низа докумената, на међународном, регионалном и националном нивоу, који за искључиву тему имају чување, унапређење и заштиту животне средине. Животној средини заштита почиње да се пружа и у области кривичног права, као *ultima ratio*, уз уважавање акцесорности, супсидијарности и фрагментарности кривичноправне заштите животне средине.

Упоредо са овим дешавањима развија се и концепт одрживог развоја који у суштини подразумева употребу и искоришћавање постојећих ресурса за потребе садашњих генерација, али на такав начин који омогућава коришћење тих ресурса и од стране будућих генерација. Сваки вид заштите који се пружа животној средини, па и кривичноправна заштита, треба да уважава основне поставке концепта одрживог развоја.

2. Одрживи развој

Као резултат појаве и развоја свести о глобалној повезаности све већих и разноврснијих проблема у вези са животном средином, социо-економских питања у вези са сиромаштвом и неједнакошћу, као и забринутости за здраву будућност читавог човечанства, настао је и развио се концепт одрживог развоја.¹ Иако се са фразом „одрживи развој“ сусрећемо свакодневно, још увек не постоји једна општеприхваћена дефиниција ове фразе. Као најраспрострањенија дефиниција се може навести она коју је 1987. године формулисала Светска комисија за окружење и развој при Уједињеним Нацијама, према којој одрживи развој представља „развој који задовољава потребе садашњице, не доводећи у питање способност будућних генерација да задовоље властите потребе“.² Одрживи развој подразумева употребу и искоришћавање постојећих ресурса на такав начин који оставља могућност да

¹ Hopwood, B., Mellor, M., O'Brien, G., *Sustainable Development: Mapping Different Approaches*, Sustainable development, 13.1/2005, стр. 4.

² *Sustainable Development*, Defined by the Brundtland Commission and multilaterally agreed by the UN Conference on Environment and Development – Rio 1992, доступно на: <https://whc.unesco.org/en/glossary/375>, приступ: март 2025. године.

те ресурсе користе и будуће генерације.³ Суштински посматрано, у питању је развој који не угрожава своју сопствену репродукцију трајно посматрано, те је у могућности да очува самог себе у неограниченом трајању.⁴

Концепт и механизми одрживог развоја се изучавају од стране стручњака различитих профила и у различитим областима, као што су животна средина, пољопривреда, туризам, енергетика, итд.⁵ Када се одрживи развој сагледава у контексту животне средине, он се различито поима у односу на обновљиве и необновљиве изворе. Када је реч о обновљивим изворима, као што су шуме, воде, земљиште, биљне и животињске врсте, одрживи развој подразумева да њихово коришћење не буде веће од степена њиховог обнављања. Код необновљивих извора, као што су, на пример, минерали, одрживи развој подразумева њихово постепено замењивање обновљивим изворима.⁶

3. Кривичноправна заштита животне средине

Како би се уопште размотриле могућности и оправданост кривичноправне заштите животне средине, претходно треба поставити питање „способности“ кривичног права да пружи заштиту животної средини, тј. утврдити да ли се кривичним правом може деловати генерално-превентивно у смислу да се прописивањем одређених понашања усмерених на уништење или оштећење животне средине као кривичних дела и прописивањем кривичних санкција за таква понашања, може утицати на појединце да не чине ова кривична дела.⁷ Иако се данас углавном велике компаније јављају као главни загађивачи животне средине, па се сматра и да је успешно дејство позитивног аспекта генералне превенције у односу на појединце који се налазе на челу ових компанија и најчешће заузимају високе положаје у друштву,⁸ треба имати у виду да у модерно доба сви појединци на различите начине загађују, оштећују и повређују животну средину, па остаје упитно како на њих делују и позитивни и негативни аспект генералне превенције. У том смислу је врло важно како подићи свест грађана о обавези очувања и унапређења животне средине, тако и

³ Poon, A., *The meaning of sustainable development*, Geoforum, December 1992, стр. 66.

⁴ Кирн, А., *Одрживи развој и енвайронменталистичке вредности*, Социјална екологија: часопис за еколошку мисао и социологијска истраживања околине, 9(3)/2000, стр. 149.

⁵ Исто, стр. 150.

⁶ Исто, стр. 151.

⁷ Ранђеловић, В., *Кривичноправна заштита животне средине у законодавству Републике Србије и стандарди Европске уније*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ, књ. 9, Крагујевац, 2021, стр. 299.

⁸ Du Rées, H., *Can Criminal Law Protect the Environment?*, у: South, N., Beirne, P., eds., *Green Criminology*, Ashgate, Hampshire, 2006, стр. 111.

усмерити њихово понашање ка поштовању пре свега норми еколошког права путем којих се пружа примарна заштити животної средини.⁹

Национални кривични законици су имали различите приступе у регулисању кривичноправне заштите животне средине, где се могу издвојити три модела као преовлађујућа: модел апстрактне опасности, модел конкретне опасности и модел повреде (тешког загађења животне средине). Дакле, разлика је постојала у прописивању последице кривичних дела против животне средине.¹⁰ Првобитно је био доминантан модел апстрактне опасности, да би се постепено прешло на усвајање модела конкретне опасности и повреде, где се повреда схватала искључиво антропоцентрично, као повреда животне средине која истовремено проузрокује опасност по живот и здравље људи.¹¹

Традиционално посматрано, кривично право се сматрало адекватним начином реаговања у случају повреде другог, па самим тим није било разумљиво применити га у случају повреде животне средине или појединих њених сегмената. Опет, то се могло оправдати када уз повреду еколошких вредности наступи и последица по човека, на пример када загађење проузрокује болести код људи, док се примена кривичног права у случају повреде еколошких вредности самих по себи није могла разумети и оправдати.¹² Такође, сматрало се да се само мали број повреда животне средине може приписати појединцу, па је самим тим и примена традиционалног кривичног права ограничена. Уз то, уколико се неким понашањем не повређују непосредно људска бића, може се поставити питање да ли би се његовим прописивањем као кривичног дела могао остварити одвраћајући ефекат.¹³

Као и у неким другим областима, кривичноправну заштиту животне средине треба посматрати кроз три основне карактеристике кривичног права – његову фрагментарност, акцесорност и супсидијарност.¹⁴ *Фрагментарност* подразумева пружање кривичноправне заштите само најважнијим добрима од најтежих облика напада на њих, што би у контексту кривичноправне заштите животне средине значило да се ова заштити животної средини пружа само од

⁹ Brickey, F. K., *Environmental Crime at the crossroad: The intersection of environmental and criminal law theory*, Tulane Law Review, vol. 71, no. 2/1996, стр. 498.

¹⁰ Faure, M., Visser, M., *How to Punish Environmental Pollution? Some Reflections on Various Models of Criminalization of Environmental Harm*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 3(4)/1995, стр. 318.

¹¹ Cho, B., *Emergence of an International Environmental Criminal Law?*, UCLA Journal of Environmental Law and Policy, no. 19/2000, стр. 23.

¹² Lees, E., *Interpreting Environmental Offences, The Need for Certainty*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2015, стр. 35-36.

¹³ Himmelhoch, S. D., *Environmental crimes: Recent efforts to develop role for traditional Criminal law in the environmental protection effort*, Environmental Law, vol. 22, no. 4/1992, стр. 1505-1506

¹⁴ Више о томе: Бодрожиф, И., *Оправданост кривичноправне заштите животне средине*, Ревизија за криминологију и кривично право, бр. 1/2014, стр. 76-77.

најтежих облика напада на њу. Тежину напада треба одређивати од случаја до случаја, узимајући у обзир, пре свега, распрострањеност, озбиљност и дугорочност повреде или оштећења. *Акцесорност* кривичноправне заштите животне средине подразумева да кривично право у пружању заштите животної средини полази од појмова и терминологије који су садржани и одређени у прописима којима се регулише животна средина. Коначно, *супсидијарност* кривичноправне заштите животне средине значи да њена примена наступа тека када се заштита не може обезбедити у другим гранама права, односно да њена примена представља *ultima ratio* у заштити животне средине. Као што је раније поменуто, примарна заштита се животної средини пружа кроз норме еколошког права.

3.1. Објект кривичноправне заштите

У регулисању кривичноправне заштите животне средине, отвара се као основно теоријско питање шта представља групни заштитни објект групе кривичних дела против животне средине. У разматрању овог питања се могу издвојити три основна приступа: антропоцентрични, екоцентрични и мешовити или антропо-екоцентрични приступ, односно „мотив“ за пружање кривичноправне заштите животної средини, како се ови приступи често у литератури означавају.¹⁵

У *антропоцентричном приступу*¹⁶ заштити животне средине, у средишту те заштитне се налазе људска бића, па је ова заштита фрагментарна, односно пружа се само у оној мери у којој је животна средина која је неопходна за живот и опстанак живих бића.¹⁷ Сматра се да нема оправдања за пружање заштите животної средини и појединим њеним сегментима као самосталним вредностима. Историјски посматрано, прво се развио антропоцентрични приступ заштити животне средине, што је и разумљиво будући да су људи још у античко доба, борећи се са природним силама за сопствени опстанак, морали на различите начине да обуздавају природу. Тада се створила и идеја о људима као надмоћнима у односу на све остале сегменте природе. Аристотел је, на пример, истицао да је природа створила све животиње за добро човека.¹⁸ Током

¹⁵ Lawrence, J. C., Heller, K. J., *The first ecocentric environmental war crime: the limits of article 8(2)(b)(iv) of the Rome statute*, Georgetown International Environmental Law Review, no. 20(1)/2007, стр. 64.

¹⁶ У једном ширем смислу термин „антропоцена“ се користи да означи „нову геолошку еру која је обликована кумулативним утицајима цивилизације на екосистеме земље“. Shearing, C., *Criminology and the Anthropocene*, у: White, R., ed., *Environmental Crime*, volume II, The International Library of Law and the Environment, An Elgar Research Collection, Cheltenham, Northampton, 2020, стр. 3.

¹⁷ Lawrence, J. C., Heller, K. J., *нав. дело*, стр. 64-65.

¹⁸ Gillespie, A., *Anthropocentrism*, у: Gillespie, A., *International environmental law, policy and ethics*, Oxford University Press, Oxford, 2014, стр. 4-5; Hossain, F., *Anthropocentric*

средњег века се оваква размишљања додатно развијају и продубљују. Тако, Френсис Бејкон сматра да се природа може мењати и правити погоднијом за употребу у сврхе корисне човеку.¹⁹ Многи научници и филозофи овог доба, као што су Галилеј, Њутн, Русо, Лајбниц и други су у својим радовима на различите начине разрађивали и оправдавали идеју о надмоћности човека над природом и условљености његовог развоја успостављањем контроле над природом.²⁰ Овакви ставови су почетком 20. века били прихваћени у већини држава, али и имплементирани у бројним актима који су се усвајали на националном и међународном нивоу, где се животна средина штити искључиво због њене потребе човеку.²¹

Екоцентрични приступ у заштити животне средине подразумева да животној средини и свим њеним сегментима треба пружити заштиту као добрима самосталне, аутономне вредности, а не само у зависност од тога да ли су потребни и корисни човеку или не.²² Овај приступ је у складу са такозваним правима природе (енг. *rights of nature*), концептом који се данас све више развија и подразумева аспекте права који признаје природно нераздвојива права ентитета и врста у екосистему, која су пандан основним правима која се признају људима.²³ Природу треба вредновати и штити ради њене саме, што значи да све људске активности и делатности морају да буду еко-осетљиве.²⁴

У домаћој литератури је преовладавао став о антропоцентричном приступу кривичноправној заштити животне средине, јер у средишту те заштите увек треба да се налази човек, а остала добра и вредности се штите уколико су неопходна за његов опстанак. Из тог разлога се кривичноправна заштита пружа праву човека на очувану животну средину.²⁵ Према супротном мишљењу, заштитним објектом кривичних дела против животне средине треба сматрати еколошке вредности под којима се подразумевају „сви елементи укупног екоса, као и њихови међусобни процеси, а који су од утицаја на и омогућавају и само

Approach to the Environment: An Overview, Journal of Social Science, Rajshahi College, 2(1), July 2021, стр. 46.

¹⁹ Gillespie, A., *нав. дело*, стр. 6-7.

²⁰ *Исто*, стр. 7-8.

²¹ Gillespie, A., *нав. дело*, стр. 10-12.; Habiba, U., *Protecting the Environment with Human Rights: Mechanism Rooted in Anthropocentric Approach*, Human Rights in the Global South, 2(2)/2023, стр. 109.

²² Lawrence, J. C., Heller, K. J., *нав. дело*, стр. 65.

²³ Unuigbo, N. F., Benedict, O., *Ecocide and the rights of the nature*, Revista Argumentum, 2/2020, стр. 955.

²⁴ White, R., *Ecocentrism and criminal justice*, Theoretical Criminology, 22(3)/2018, стр. 342.

²⁵ Стојановић, З., *Кривично право, посебни део*, Нови Сад, 2022, стр. 231; Дреновак-Ивановић, М., Ђорђевић, С., Важић, С., *Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита*, Београд, 2015, стр. 113.; Стојановић, З., *Кривично-правна заштита животне средине, неки аспекти законодавног регулисања*, Правни живот, бр. 9/1995, стр. 294-295.

постојање еколошких процеса као трајног и обновљивог следа догађаја, те тиме омогућавају живот какав познајемо“;²⁶ па се оправдано отвара питање да ли се објект заштите ипак може разумети у антропо-екоцентричном смислу. Односно, питање је да ли се животна средина штити као аутономна вредност или због њене вредности за човека, или из оба разлога.²⁷

Данс се чини да више нема разлога да се у одређивању објекта кривичноправне заштите животне средине опредељује за антропоцентрични или екоцентрични приступ, имајући у виду да су у многим националним законодавствима већ инкриминисана одређена понашања којима се повређује или угрожава животна средина *per se*, као самостална вредност (као што је, на пример, трговина заштићеним врстама), без обзира да ли је наступила повреда или опасност по човека.²⁸ На овај начин је екоцентрични приступ кривичноправној заштити животне средине просто придружен антропоцентричном приступу, на који начин кривичноправна заштита животне средине тежи да буде свеобухватна.

4. Кривичноправна заштита животне средине у контексту одрживог развоја

Консултативно веће европских тужилаца сматра да је неопходно усвојити шири приступ у дефинисању животне средине, према коме животна средина обухвата све спољне услове који нас окружују и утичу на одрживи развој или раст популације, животиња или биљака, као и животно и радно окружење људи. Као таква, животна средина припада свим живим бићима.²⁹ Полазећи од Конвенције о грађанској одговорности за штету насталу активностима опасним по животну средину, Консултативно веће прихвата дефиницију животне средине тако да она обухвата „природне ресурсе, и абиотичке и биотичке, као што су ваздух, вода, земљиште, фауна и флора и интеракцију између истих фактора; имовину која формира део културног наслеђа; и карактеристичне аспекте пејзажа“.³⁰ Животну средину не треба схватити као апстрактну вредност, јер она представља животни простор, квалитет живота, здравље људи, укључујући и нерођене генерације. Из тог разлога, како би се пружила

²⁶ Јолџић, В., *Еколошки криминалитет у праву и стварности*, Ecologica, Београд, 1995, стр. 17.

²⁷ Батрићевић, А., *Еколошка кривична дела – злочини без жртве?*, Темида, март 2013, стр. 118.

²⁸ Pereira, R., *Environmental Criminal Liability and Enforcement in European and International Law*, Brill, Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, стр. 54-55.

²⁹ Council of Europe, Consultative Council of European Prosecutors, *CCPE Opinion No. 17 (2022) on the role of prosecutors in the protection of the environment*, Strasbourg, 4 October 2022, стр. 4.

³⁰ Council of Europe, *Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment*, Lugano, 21 June 1993.

заштита свим аспектима животне средине, треба прихватити широк и свеобухватан приступ у дефинисању појма животне средине.³¹ Имајући у виду да је некада тешко утврдити како и у којој мери неко људско понашање утиче на животну средину, полазећи од принципа заштите животне средине, треба се водити и принципом *in dubio pro Natura*, односно, у случају сумње да ли неко понашање може бити штетно по животну средину или не, треба одлучити у корист заштите животне средине.³²

Свако разматрање кривичноправне заштите животне средине треба да узме у обзир и концепт одрживог развоја. Ово је лакше остварити код екоцентричног приступа кривичноправној заштити животне средине, према коме животна средина сама по себи представља објекат заштите, што данас нужно укључује и уважавање концепта одрживог развоја. Код антропоцентричног приступа заштити животне средине, штите се одређена права човека у односу на животну средину. У том смислу је код овог приступа нужно успоставити равнотежу између искоришћавања животне средине ради задовољења одређених потреба људи и одрживог развоја саме животне средине. Онда када је ова равнотежа нарушена на уштрб одрживог развоја животне средине, несумњиво постоји потреба да се животној средини пружи заштита. У том смислу, има аргумената за прихватање става о кривичноправној заштити права човека на квалитетну животну средину, која би представљала такву животну средину која уважава и задовољава потребе садашњих генерација, али истовремено омогућава њено очување и унапређење за потребе будућих генерација, што би било у складу са концептом одрживог развоја. То би практично значило да приликом утврђивања да ли се приликом повреде или угрожавања животне средине ушло у криминалну зону, треба узети у обзир и концепт одрживог развоја, односно проверити да ли је нарушена равнотежа између искоришћавања животне средине за потребе људи и способности ресурса животне средине за саморепродукцију и самообнављање. Управо околност да је ова равнотежа нарушена може говорити у прилог уласка у криминалну зону. Овде је важно направити разлику између кривичних дела повреде и кривичних дела угрожавања животне средине. Код кривичних дела повреде, уништење као последица радње ће у највећем броју случајева подразумевати и да је нарушена способност природног ресурса да се сам обнови, јер природни ресурс више не постоји, док оштећење оставља и могућност да је природни ресурс и даље способан да се сам обнови. Код кривичних дела угрожавања, треба утврдити да ли се предузимањем радње кривичног дела ствара конкретна или апстрактна опасности по природни ресурс да се сам обнови.

³¹ Council of Europe, Consultative Council of European Prosecutors, *CCPE Opinion No. 17 (2022) on the role of prosecutors in the protection of the environment*, Strasbourg, 4 October 2022, стр. 4.

³² Исто, стр. 7.

На постојање везе између кривичноправне заштите животне средине и одрживог развоја упућује се и у Конвенцији о заштити животне средине путем кривичног права.³³ Конвенција о заштити животне средине путем кривичног права указује на промену става на нивоу Европске уније у погледу заштите животне средине, у смислу да животној средини треба пружити самосталну кривичноправну заштиту, ослобођену зависности од управноправне заштите, чиме се даље указује на значајну улогу кривичног права у заштити еколошких вредности и у подржавању одрживог развоја.³⁴ Конвенција одражава настанак једне опште политике и тежњу ка хармонизацији националних законодавстава у пољу кривичних дела против животне средине.³⁵ Ипак, интересантно је да Конвенција, због само једне ратификације, никад није ступила на правну снагу. То указује да државе још увек нису спремне да се одрекну појединих својих економских интереса које црпе из искоришћавања животне средине, ради њеног очувања и унапређења.

5. Закључак

У савремено доба, када већ постоји развијена свест о нужности заштите, очувања и унапређења животне средине, напуштена су схватања која су доминирала у античко доба и средњем веку, о надмоћности човека над природом и оправданости њеног неограниченог искоришћавања за потребе људи. Данас се заштита животној средини пружа у различитим гранама права, између осталих и у области кривичног права. У области кривичног права првобитно је био прихваћен строго антропоцентрични приступ заштити животне средине, који подразумева да се штите одређена права човека према животној средини. Међутим, данас се овај приступ допуњава екоцентричним приступом према коме се кривичноправна заштита пружа и самој животној средини, односно појединим њеним сегментима као аутономним објектима заштите.

Данас се у сваком разматрању заштите животне средине мора уважити и принцип одрживог развоја, који подразумева да се природни ресурси искоришћавају за потребе садашњих генерација, без нарушавања могућности будућих генерација да користе исте те ресурсе. Не сме се нарушити способност животне средине за саморепродукцију и самообнављање. Посматрано са аспекта кривичноправне заштите, уколико дође до повреде или угрожавања неког сегмента животне средине, да би се уважио принцип одрживог развоја,

³³ Council of Europe, *Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law*, European Treaty Series - No. 172, Strasbourg, 4th November 1998.

³⁴ Faure, G. M., *The Revolution in Environmental Criminal Law in Europe*, Virginia Environmental Law Journal, vol. 35., no. 2/2017, стр. 344.

³⁵ Gorgenyi, I., *Protection of the environment through criminal law considering the European standards*, Journals of Agricultural and Environmental Law, no. 25/2018, стр. 50.

важно је утврдити да ли је повредом или угрожавањем дошло до нарушавања способности тог сегмента животне средине да се обнови или репродукује како би могле да га користе и будуће генерације. Ово ће пре свега бити случај код повреда животне средине, које могу да се огледају у њеном уништењу или оштећењу. Уништење врло често подразумева да више не постоји ни могућност за самообнављање или саморепродукцију, што ће значити да се ушло у криминалну зону, односно да кривично дело постоји. Оштећење, пак, не мора нужно да подразумева да је нарушена способност природних ресурса за саморепродукцију или самообнављање, па то треба посебно утврдити. Уколико је реч о кривичним делима угрожавања животне средине, самим довођењем у конкретну или апстрактну опасност способности природних ресурса за самообнављање се може сматрати да кривично дело постоји.

*Višnja Randelović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The paper points out the basic characteristics of criminal law protection of the environment, with an emphasis on the anthropocentric approach to this protection, which in modern times has been supplemented by an ecocentric approach, which means that not only certain human rights in relation to the environment are protected, but also the environment as a good per se. This also implies respect for the principle of sustainable development of the environment, i.e. the use of natural resources for the needs of current generations in a way that does not threaten the ability of these resources to self-renew and self-reproduce, so that future generations can also use them. When providing criminal law protection of the environment, care should also be taken to protect the ability of the environment to self-renew and self-regenerate. That is, the violation or threat to this ability of the environment should be covered by environmental incriminations.

Keywords: *environment, natural resources, criminal law protection, sustainable development.*

Литература

- Батрићевих, А., *Еколошка кривична дела – злочини без жртве?*, Темида, март 2013.
- Бодрожих, И., *Оправданост кривичноправне заштите животне средине*, Ревиза за криминологију и кривично право, бр. 1/2014.
- Brickey, F. K., *Environmental Crime at the crossroad: The intersection of environmental and criminal law theory*, Tulane Law Review, vol. 71, no. 2/1996.
- Gillespie, A., *Anthropocentrism*, у: Gillespie, A., *International environmental law, policy and ethics*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Gorgenyi, I., *Protection of the environment through criminal law considering the European standards*, Journals of Agricultural and Environmental Law, no. 25/2018.
- Дреновак-Ивановић, М., Ђорђевић, С., Важић, С., *Правни инструменти еколошке заштите – грађанскоправна и кривичноправна заштита*, Београд, 2015.
- Du Rées, H., *Can Criminal Law Protect the Environment?*, у: South, N., Beirne, P., eds., *Green Criminology*, Ashgate, Hampshire, 2006.
- Јолчић, В., *Еколошки криминалитет у праву и стварности*, Ecologica, Београд, 1995.
- Кирн, А., *Одрживи развој и енвайронменталистичке вриједности*, Социјална екологија: часопис за еколошку мисао и социологијска истраживања околине, 9(3)/2000.
- Lawrence, J. C., Heller, K. J., *The first ecocentric environmental war crime: the limits of article 8(2)(b)(iv) of the Rome statute*, Georgetown International Environmental Law Review, no. 20(1)/2007.
- Lees, E., *Interpreting Environmental Offences, The Need for Certainty*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2015.
- Pereira, R., *Environmental Criminal Liability and Enforcement in European and International Law*, Brill, Nijhoff, Leiden, Boston, 2015.
- Poon, A., *The meaning of sustainable development*, Geoforum, December 1992.
- Рањеловић, В., *Кривичноправна заштита животне средине у законодавству Републике Србије и стандарди Европске уније*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ, књ. 9, Крагујевац, 2021.
- Стојановић, З., *Кривично-правна заштита животне средине, неки аспекти законодавног регулисања*, Правни живот, бр. 9/1995.
- Стојановић, З., *Кривично право, посебни део*, Нови Сад, 2022.
- Shearing, C., *Criminology and the Anthropocene*, у: White, R., ed., *Environmental Crime*, volume II, The International Library of Law and the Environment, An Elgar Research Collection, Cheltenham, Northampton, 2020.
- Unuigbo, N. F., Benedict, O., *Ecocide and the rights of the nature*, Revista Argumentum, 2/2020.
- Faure, G. M., *The Revolution in Environmental Criminal Law in Europe*, Virginia Environmental Law Journal, vol. 35., no. 2/2017.
- Faure, M., Visser, M., *How to Punish Environmental Pollution? Some Reflections on Various Models of Criminalization of Environmental Harm*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 3(4)/1995.
- Habiba, U., *Protecting the Environment with Human Rights: Mechanism Rooted in Anthropocentric Approach*, Human Rights in the Global South, 2(2)/2023.
- Himmelhoch, S. D., *Environmental crimes: Recent efforts to develop role for traditional Criminal law in the environmental protection effort*, Environmental Law, vol. 22, no. 4/1992.

- Hopwood, B., Mellor, M., O'Brien, G., *Sustainable Development: Mapping Different Approaches*, Sustainable development, 13.1/2005.
- Hossain, F., *Anthropocentric Approach to the Environment: An Overview*, Journal of Social Science, Rajshahi College, 2(1), July 2021.
- Cho, B., *Emergence of an International Environmental Criminal Law?*, UCLA Journal of Environmental Law and Policy, no. 19/2000.
- White, R., *Ecocentrism and criminal justice*, Theoretical Criminology, 22(3)/2018.
- Sustainable Development*, Defined by the Brundtland Commission and multilaterally agreed by the UN Conference on Environment and Development – Rio 1992, доступно на: <https://whc.unesco.org/en/glossary/375>, приступ: март 2025. године.
- Council of Europe, *Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law*, European Treaty Series - No. 172, Strasbourg, 4th November 1998.
- Council of Europe, *Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment*, Lugano, 21 June 1993.
- Council of Europe, Consultative Council of European Prosecutors, *CCPE Opinion No. 17 (2022) on the role of prosecutors in the protection of the environment*, Strasbourg, 4 October 2022.